

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ОСНОВНЕ ПОКАРАННЯ ЗА ОКРЕМІ ФОРМИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DEPRIVATION OF THE RIGHT TO HAVE CERTAIN POSITIONS OR PERFORM A CERTAIN ACTIVITY AS A MAIN PUNISHMENT FOR CERTAIN FORMS OF COLLABORATION ACTIVITY

Загнєй-Заболотенко З.А., д.ю.н., доцент,
начальник відділу єдності правових позицій правового управління (III)
департаменту аналітичної та правової роботи
Верховний Суд

Статтю присвячено встановленню доцільності передбачення у санкціях частин 1 та 2 ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» КК України такого основного та безальтернативного покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Визначено, що у науковій літературі та у судовій практиці попередніх років домінує підхід, відповідно до якого вказане покарання може призначатися виключно у випадку, коли встановлено зв'язок між вчиненим кримінальним правопорушенням та посадою, яку обіймав обвинувачений або діяльністю, яку він здійснював. Водночас констатовано, що згідно з диспозиціями частин 1 та 2 ст. 111-1 КК України єдиною спеціальною ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є громадянство України, а не ознака, що характеризує посаду, яку обіймає обвинувачений чи діяльність, яку він здійснює. На підставі аналізу вироків, ухвалених судами України за частинами 1 та 2 статті 111-1 КК України, зроблено висновок, що суб'єктом здійснення колабораційної діяльності суди призначають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за форми колабораційної діяльності, кримінальна відповідальність за які передбачено у вказаних частинах ст. 111-1 КК України «на майбутнє». З урахуванням розуміння цілей покарання, визначених у ст. 50 цього Кодексу, запропоновано у санкціях частин 1 та 2 щонайменше альтернативно передбачити інші основні види покарань. Проте акцентується увага на тому, що у перспективі доцільно детально вивчити питання про можливість виключення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю з переліку основних видів покарань, що визначений у Загальній частині КК України. На думку автора статті, вказане покарання зможе адекватно досягнути мети, що стоїть перед ним, лише у тому разі, коли воно буде не основним, а додатковим.

Ключові слова: колабораційна діяльність, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, основне покарання, призначення покарання, санкція кримінально-правової норми.

The article is devoted to establishing the expediency of providing in the sanctions of parts 1 and 2 of Art. 111-1 «Collaborative activity» of the Criminal Code of Ukraine such a basic and non-alternative punishment as deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities. It has been established that the scientific literature and jurisprudence of previous years are dominated by the approach according to which this punishment can be imposed only if a connection is established between the criminal offense and the position held by the accused or his activities. At the same time, it was stated that according to the dispositions of parts 1 and 2 of Art. 111-1 of the Criminal Code, the only special feature of the subject of a criminal offense is the citizenship of Ukraine, and not a feature that characterizes the position held by the accused or the activities he carries out. Based on the analysis of sentences passed by the courts of Ukraine under parts 1 and 2 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, it is concluded that the subject of collaboration courts imposes penalties in the form of deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities. In these parts of Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine «for the future». Taking into account the understanding of the purposes of punishment defined in Art. 150 of this Code, it is proposed in the sanctions of parts 1 and 2 at least alternatively to provide for other major types of punishment. However, attention is drawn to the fact that in the future it is advisable to study in detail the possibility of excluding deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities from the list of major punishments defined in the General Part of the Criminal Code. According to the author of the article, this punishment will be able to adequately achieve the goal facing him, only if it is not the main but additional.

Key words: collaborative activities, deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities, the main punishment, the imposition of punishment, the sanction of criminal law.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації (*далі – рф*), яка розпочалася в Україні 24.02.2022, зумовила зміну парадигми кримінально-правового реагування держави на вчинення, серед іншого, злочинів проти основ національної безпеки України. Вказане торкнулося й такого протиправного явища, як колабораціонізм, що досягло свого піку за сучасних подій. Є. О. Письменський вважає, явище колабораціонізму на території нашої держави є наслідком окупації рф частини території нашої країни [1, с. 33–42]. Як зазначає Є. О. Письменський, «із початку окупації території України проблема колабораціонізму та пошук способів її найбільш вдалого вирішення перебувають у фокусі уваги представників української влади (як виконавчої, так і законодавчої). Водночас у процесі формування державної політики дотепер не вдається віднайти оптимальну модель правового реагування на осіб, які співпрацюють з окупантом» [2, с. 117–118].

Ураховуючи важливість швидкого реагування на можливі прояви колабораційної діяльності після оголошення в Україні правового режиму воєнного стану, з огляду на превентивний характер кримінально-право-

вої норми про відповідальність за колабораційну діяльність, Верховна Рада України за спрощеною процедурою прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 № 2108-IX (*далі – Закон України № 2108-IX*) [2], яким Кримінальний кодекс України (*далі – КК*) було доповнено новою ст. 111-1 «Колабораційна діяльність». Як зазначає А. А. Вознюк, «особливе місце в системі запобігання будь-якому злочину посідають кримінально-правові заходи, наприклад ... призначення покарання» [4, с. 163].

Законодавець, приймаючи ту чи іншу норму, повинен виходити, зокрема, з принципу верховенства права, який, як зазначає В. М. Гацелюк, має забезпечуватися на етапі видання кримінального закону. Чим більше цей закон відповідає концепції справедливості (втілений у принципі верховенства права), тим більше підстав оцінювати цей закон як правовий [5, с. 239]. Водночас не завжди законодавець може забезпечити оптимальний баланс між формуванням норми та принципом верховенства права. Іноді потрібні оперативні законодавчі рішення, які, на

жаль, зумовлюють не до кінця виважений підхід до формулювання кримінально-правових приписів. Саме це мало місце під час прийняття Закону № 2108-IX. З урахуванням принципу верховенства права правозастосовні органи повинні віднайти шляхи належного реагування на колабораційну діяльність попри наявність недоліків формулювання ст. 111-1 КК. Як зазначають О. О. Дудоров та М. В. Мазур, досвід міжнародних та закордонних органів вказує на те, що мають місце кримінальні справи, коли суди «надавали перевагу принципу верховенства права перед писаними законами або тлумачили останні в спосіб, узгоджений із вимогами верховенства права, не дивлячись на те, що це виходило за межі буквального тлумачення змісту певних нормативно-правових актів» [6, с. 139].

Упродовж кількох місяців після прийняття норми про колабораційну діяльність, в Україні здійснюються інтенсивні наукові розвідки стосовно її тлумачення, виявлення недоліків, пропозицій по кваліфікації за ст. 111-1 КК, розмежування з суміжними складами кримінальних правопорушень тощо [7–10]. Наприклад, М. І. Хавронюка, серед іншого, вивчає і проблеми покарання за це кримінальне правопорушення. Зокрема, він акцентує увагу на тому, що у разі, якщо особа станом на момент вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частинами 1–8 ст. 111-1 КК, не обіймає жодної певної посади і не займається певною діяльністю, то суд може встановити відповідну заборону «на майбутнє» – не обіймати певної посади і не займатися певною діяльністю протягом встановленого судом строку [10].

Таким чином, як вбачається з аналізу наведених наукових та навчальних публікацій, науковці та практики здебільшого акцентують свою увагу на аналізі ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК, фактично залишаючи поза увагою аналіз санкцій відповідної норми. Прогностично характеризуючи санкцію за колабораційну діяльність, Є. О. Письменський на прикладі КК Литовської Республіки вказує, що «колабораціонізм (ст. 120) розглядається як окрема форма діянь, визначених у ст. 117 «Зрада» та ст. 118 «Надання допомоги іншій державі у здійсненні діяльності, ворожої до Литовської Республіки». Адже особа при колабораціонізмі сприяє діяльності, що суперечить інтересам Литовської держави. При цьому головна відмінність між зазначеними злочинами полягає у тому, що в разі вчинення колабораціонізму це відбувається в особливий період – під час анексії або окупації. Тож колабораціонізм – це самостійний привілейований вид злочинної зради (ст. 117) та (або) надання допомоги іншій державі у здійсненні діяльності, ворожої до Литовської Республіки (ст. 118). Саме через це покарання за колабораціонізм є більш м'яким, аніж за вчинення зазначених злочинів» [2, с. 119]. На наш погляд, попри необхідність посилення кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки, про що зазначалося у науковій літературі [11, с. 118–119], така точка зору є виправданою, зважаючи на форми колабораційної діяльності, передбачені у ст. 111-1 КК, та порівняння ступеня їх небезпеки з формами державної зради (ст. 111 КК).

Метою наукової статті є дослідження обґрунтованості встановлення за колабораційну діяльність (частини 1 та 2 ст. 111-1 КК) основного покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Так, Законом України № 2108-IX ч. 1 ст. 55 КК доповнено абз. 5, в якому зазначено, що за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1, покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (*далі – позбавлення права*) призначається на строк від 10 до 15 років. Це стосується позбавлення права як основного та додаткового покарання.

Позбавлення права як основне покарання на строк від 10 до 15 років передбачено за колабораційну діяль-

ність, яка здійснюється у формах передбачених частинами 1 та 2 ст. 111-1 КК. Як зазначалося вище, це покарання є не лише основним, а й без альтернативним.

У теорії кримінального права панує традиційний підхід, відповідно до якого умовою призначення покарання у виді позбавлення права (як основного та додаткового) слід установити зв'язок між кримінальним правопорушенням, яке вчиняє особа, та займаною посадою чи певним видом діяльності, який вона здійснює [12, с. 74; 13, с. 107; 14, с. 179]. Наприклад, М. В. В'юнник зазначає, що у разі, коли позбавлення права передбачене у санкції статті суд повинен його не признавати з огляду на те, що вчинений особою злочин не пов'язаний із займаною посадою або певним видом діяльності. [12, с. 54].

Водночас у судовій практиці вказана проблема вирішується по-різному. Однак усе ж превалює підхід, про який йшлося вище. Наприклад, за вироком Вишого антикорупційного суду (*далі – ВАКС*) від 24.07.2020 у справі № 758/5744/17 (провадження № 1-кп/910/69/19) (головуючий – суддя ВАКС, кандидат юридичних наук зі спеціальності 12.00.08, М. В. Галабала) засудженим за ч. 2 ст. 369-2 КК призначено додаткове покарання у виді позбавлення права займати посади у судах, правоохоронних органах, адвокатурі строком на 2 роки [15]. У санкції ч. 2 ст. 369-2 КК це покарання не передбачено. Як мотивує своє рішення суддя з посиланням на ч. 2 ст. 55 КК, додаткове покарання у виді позбавлення права призначено засудженим з урахуванням того, що вони вчинили корисливий злочин з використанням свого правового статусу адвоката та слідчого відповідно [15]. Водночас ухвалою Апеляційної палати ВАКС від 27.04.2021 (головуючий – суддя, доктор юридичних наук зі спеціальності 12.00.08, Д. М. Михайленко) змінено вказаний вище вирок, а саме призначено засудженим та виключено додаткове покарання у виді заборони займати посади в судах та правоохоронних органах). Суддя мотивував своє рішення відсутністю даних, які би свідчили про зайняття засудженими посад, пов'язаних із вчиненням злочину [16]. Постановою ВС від 24.01.2022 залишено без зміни судові рішення попередніх інстанцій у цьому провадженні [17].

Окремі науковці доходять висновку, що позбавлення права слід виключити з кола основних видів покарань у КК [12, с. 140, 148]. Такий вид покарання не досягає мети, визначеної у ст. 50 КК, а його застосування в Україні протягом останніх років є спорадичним [12, с. 55].

До моменту прийняття Закону України від № 2108-IX позбавлення права як основне покарання передбачалося «у 20 санкціях статей Особливої частини КК. З них 18 разів за кримінальні проступки і 2 рази – за нетяжкі злочини» [12, с. 54–55]. Якщо проаналізувати систему тих статей, в яких позбавлення права передбачається як основне покарання, то в усіх випадках можна прослідкувати зв'язок між кримінальним правопорушенням та з посадою, яку обіймав обвинувачений, або з видом діяльності, яку він здійснював. Наприклад, позбавлення права як основне покарання передбачено за неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140 КК), забруднення або псування земель (ст. 239 КК). В окремих випадках основне покарання у виді позбавлення права передбачено за вчинення не основних, а кваліфікованих складів кримінальних правопорушень, в яких виокремлюється така кваліфікуюча ознака, як учинення їх з використанням службового становища (наприклад, ч. 2 ст. 343 КК). Санкції всіх норм, в яких позбавлення права передбачається як основне покарання, є альтернативними, та передбачають інші основні види покарань.

У теорії кримінального права має місце підхід, відповідно до якого санкція кримінально-правової норми може використовуватися під час кваліфікації. Наприклад, В.О. Навроцький це може мати місце, зокрема, у разі, якщо «вид покарання дозволяє визначити зміст ознак, названих у диспозиції статті» [18, с. 47]. За логікою цього науковця,

якщо у санкції статті міститься безальтернативне основне покарання у виді позбавлення права, то й суб'єкт відповідного кримінального правопорушення – спеціальний (особа, яка обіймає відповідну посаду або здійснює певну діяльність). Аналогічний підхід мав місце і у наших попередніх працях [19, с. 384].

Таким чином, здебільшого і науковці, і практики вбачають можливість призначення покарання у виді позбавлення права виключно у тому випадку, коли обставини кримінального провадження, які є доведеними, свідчать про те, що кримінальне правопорушення вчинено особою, яка обіймає певні посади або займається певною діяльністю, та встановлено зв'язок між вчиненим правопорушенням та зайняттям відповідних посад чи здійсненням відповідної діяльності. Аналогічну передумову передбачають у санкції тих статей, де покарання у виді позбавлення права визначено як основне покарання.

Водночас диспозиції частин 1 та 2 ст. 111-1 КК містять вказівку виключно на таку спеціальну ознаку суб'єкта кримінального правопорушення, як громадянство України. Описання ж об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень у цих частинах ст. 111-1 КК вказує на те, що їх учинення жодним чином не пов'язано з посадою, яку обіймає суб'єкт кримінального правопорушення, чи діяльністю, яку він здійснює.

Аналіз вироків за ч. 1 ст. 111-1 КК, ухвалених судами України першої інстанції¹, дає підстави виявити певні закономірності.

Що стосується самого покарання у виді позбавлення права, то судами визнавалися винуватими та засуджувалися за ч. 1 ст. 111-1 КК особи, які ніде не працювали (14 вироків), пенсіонери (2 вирок), фізичні особи-підприємці (2 вирок), приватний підприємець (1 вирок), маляр (1 вирок), охоронець (1 вирок). Призначаючи покарання у виді позбавлення права для таких осіб, яке, нагадаємо, є основним та безальтернативним у санкції ч. 1 ст. 111-1 КК, суди мотивують своє рішення тим, що інших основних покарань у цій санкції не передбачено, а також характером суспільно небезпечного діяння (на час події тривала повномасштабна збройна агресія РФ проти України, на всій території України від російської зброї гинули люди, в тому числі діти, знищувалася інфраструктура країни, майно громадян України), спрямованістю умислу засудженого на заперечення самого існування української державності. При цьому у багатьох з проаналізованих вироків зазначається, що хоча обвинувачений і не обіймав які-небудь посади, якими це кримінальне правопорушення було зумовлено, але для досягнення мети покарання, пов'язаної зі збереженням в умовах воєнного стану майбутнього українського народу, нації, держави, проте суд доходить висновку про необхідність призначення обвинуваченим покарання у виді позбавлення права.

У проаналізованих вироків, як того вимагає КК, конкретизовано самі посади та/або види діяльності, якими особі заборонено займатися засудженим у майбутньому, а саме «позбавлення права обіймати посади, пов'язані із виконанням функцій держави та місцевого самоврядування» (16 вироків), «позбавлення права обіймати певні посади в органах державної влади, місцевого самоврядування або органах, що надають публічні послуги» (3 вирок), «позбавлення права обіймати посади в органах місцевого самоврядування і виконавчої влади та займатися вказаною діяльністю» (1 вирок), «позбавлення права обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування чи з надання публічних послуг (1 вирок).

Як було зазначено вище, у жодному з ухвалених рішень засуджені не обіймали не те що посад, яких вони були позбавлені згідно з вироків, та не займалися діяльністю,

якою вони були позбавлені займатися. Вони взагалі не обіймали жодних посад (у більшості випадків). Тобто, згідно з частинами 1 та 2 ст. 111-1 КК покарання у виді позбавлення права є покаранням «на майбутнє», виступає своєрідним люстраційним заходом стосовно засуджених.

Проте призначення покарання у виді позбавлення права «на майбутнє», на нашу думку, нівелює, насамперед, таку мету покарання, як виправлення засудженого (ч. 1 ст. 50 КК). Адже перебіг строку відбування покарання починається з конкретної дати, а саме з дня набрання вироком законної сили. Саме про це зазначається в усіх шести вироків, що були вивчені. Однак, як особа має відбувати покарання у виді позбавлення права, якщо вона не займає жодних посад або не займається жодним видом діяльності, пов'язаним з учиненням кримінального правопорушення? І не робитиме цього у майбутньому? Єдине, що спадає на думку, це фразеологізм з байки Леоніда Глібова «Щука» («Послухали Лисичку і Щуку кинули – у річку»). На нашу думку, весь правообмежувальний потенціал покарання у виді позбавлення права за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1 та 2 ст. 111-1 КК, фактично нівелюється. Адже особа, яка не обіймає посади та не займається діяльністю, пов'язаною з вчиненням відповідних форм колабораційної діяльності, не може відчувати на собі тягар відповідного покарання.

При цьому досягнення й інших цілей покарання у вказаному випадку також є дискусійним. Так, позбавлення права як безальтернативний основний вид покарання у санкції частин 1 та 2 ст. 111-1 КК не досягає мети виправлення засудженого, яке є запорукою ресоціалізації засудженого, а відтак, найбільшій ефективності покарання [20, с. 91] та передбачає «процес формування власної негативної оцінки свого діяння та стійкої позитивної соціальної установки, яка утримує особу від вчинення злочинів» [21, с. 18]. Окрім того, покарання у виді позбавлення права у вказаному випадку не виконує й функцій запобігання вчиненню нових злочинів як самим засудженим, так і іншими особами. Так, «запобігання вчиненню злочинів самим засудженим означає справляння такого впливу покарання, який позбавляє його можливості вчинити нові злочини. Мета спеціальної превенції досягається двома шляхами: а) особа на певний час позбавляється фізичної можливості вчинити злочин; б) особа знаходиться під страхом застосування до неї покарання за злочин» [21, с. 18]. В який спосіб покарання у виді позбавлення права може бути досягнута мета спеціальної превенції, якщо засуджений не обіймає жодної посади чи не здійснює жоден вид діяльності, з використанням можливостей яких він вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене частинами 1 та 2 ст. 111-1 КК? Мусимо констатувати, що мета й загальної превенції (заробігання вчиненню злочинів іншими особами) покаранням у виді позбавлення права у вказаному випадку також не досягається. Навпаки, утверджує в інших людей впевненість у безкарності таких форм колабораційної діяльності.

Ураховуючи викладене вище, вважаємо, що покарання у виді позбавлення права, передбачене у санкціях частин 1 та 2 ст. 111-1 КК, не виконуватиме функцій покарання, а саме захисну та виховну, ураховуючи: мету покарання, визначену у ст. 50 КК; особливості складу кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1 та 2 ст. 111-1 КК; перспективу того, що засуджені у майбутньому будуть претендувати на зайняття тих посад або на здійснення тих видів діяльності в Україні, яких їх позбавляють обіймати чи займатися за вироків судів.

На виправлення такої небезпечної ситуації спрямовано проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та порядку досудового розслідування злочинів проти основ національної безпеки України» (реєстр. № 7329 від 29.04.2022). Ним пропонується перетворити санкції частин 1 та 2 ст. 111-1 КК на альтернативні та

¹ На момент підготовки наукової публікації в Єдиному державному реєстрі судових рішень, що був закритий для загального доступу після 24.02.2022, нараховувалося 21 вирок судів перших інстанцій, в яких особи визнавалися винуватими та були засуджені за ч. 1 ст. 111 КК

передбачити можливість призначення засудженим не лише основного покарання у виді позбавлення права, а й штрафу (від 1000 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – за ч. 1, від 1000 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – за ч. 2) або громадських робіт (до 200 годин – за ч. 1; до 240 годин – за ч. 2) [22].

Як справедливо вважає О. О. Книженко, «мета виправлення може бути досягнута не лише при застосуванні покарання, кримінальної відповідальності, а й інших заходів кримінально-правового впливу, які становлять зміст кримінально-правових санкцій» [23, с. 255]. На нашу думку, вказане стосується не лише такої мети покарання, як виправлення, а й цілей загальної та спеціальної превенції, що передбачені у ст. 50 КК.

Зміни, що пропонуються законопроектом (реєстр. № 7329 від 29.04.2022), на наш погляд, здатні на краще змінити ситуацію, яка описана вище. Альтернативні санкції у частинах 1 та 2 ст. 111-1 КК спроможні досягнути цілі покарання, визначені у ст. 50 КК. Адже у такому разі може бути забезпечене реальне врахування судами всіх обставин, що визначені законодавцем як загальні засади призначення покарання, а також особливості конкретних видів покарань, передбачених у відповідних статтях Загальної частини КК, зокрема й особливостей призначення основного покарання у виді позбавлення права.

Водночас вважаємо за доцільне законодавцю привести у відповідність порядок розташування покарань, передбачених законопроектом (реєстр. № 7329 від 29.04.2022) у санкціях частин 1 та 2 ст. 111-1 КК, зі «сходінками покарань» визначених у ст. 51 КК. Адже покарання у виді гро-

мадських робіт визнається законодавцем більш суворим, аніж покарання у виді позбавлення права, тоді як у санкціях вказаних частин ст. 111-1 КК покарання у виді громадських робіт розташовано у вказаному вище законопроекті перед покаранням у виді позбавлення права.

Попри позитивну у цілому оцінку проєкту Закону України (реєстр. № 7329 від 29.04.2022), вбачаємо у ньому ложку дьогтю. Презюмуємо, що у разі його прийняття суди не будуть призначати засудженим покарання у виді позбавлення права з огляду на відсутність зв'язку між вчиненням кримінальним правопорушенням та посадою, яку обіймає засуджений, або видом діяльності, яку він здійснює, а обиратимуть інші альтернативні види основних покарань, що пропонуються для включення у санкції частин 1 та 2 ст. 111-1 КК (штраф або громадські роботи).

На нашу думку, законодавцю не слід ігнорувати напрацювання науковців та їхні пропозиції про виключення можливості призначення позбавлення права як основного покарання, про які, зокрема, йшлося вище. Відтак перспективним напрямком наукових досліджень вбачається додаткове аргументування саме такого підходу та донесення його до законодавця.

Підкреслимо, що позбавлення права може мати необхідний ефект та може досягнути цілей покарання, визначених у ст. 50 КК, лише у випадку, коли це покарання стане виключно додатковим. Наприклад, у санкціях частин 1 та 2 ст. 111-1 КК позбавлення права слід передбачити як додаткове обов'язкове покарання, що гарантуватиме високу ймовірність його призначення засудженим за відповідні форми колабораційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис. Севе-родонецьк, 2020. 121 с.
2. Письменський Є. О. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116–128.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022. № 2108-IX. URL: <https://cutt.ly/nG96OwC> (дата зверн. 18.05.2022).
4. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діянням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2(99). С. 156–165. URL: <https://cutt.ly/3HgLns> (дата зверн. 18.05.2022).
5. Кримінальне право: Загальна частина : підруч. / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. 1112 с.
6. Дудоров О. О., Мазур М. В. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні закону про кримінальну відповідальність: постановка проблеми, міжнародний і зарубіжний досвід. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2017. № 5. С. 129–140. URL: <https://cutt.ly/ANhfUmR> (дата зверн. 18.05.2022).
7. Мовчан Р. «Воєнні» оновлення Кримінального кодексу України: що варто урахувати громадянам та правозастосовцям і що забув урахувати законодавець. Частина 3. Кримінально-правова новела про колабораційну діяльність». URL: <https://cutt.ly/dHhk4xg> (дата зверн. 18.05.2022).
8. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар нової статті 111-1 КК. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 3. С. 198–204. URL: <https://cutt.ly/QHhJt0> (дата зверн. 18.05.2022).
9. Стефанів Н. С., Орлеан А. М., Берднік І. В. Коментар щодо розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111-1 та ст. 436-2 КК України. *Тренінговий центр прокурорів України*. URL: <https://cutt.ly/xHhzWny> (дата зверн. 18.05.2022).
10. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. URL: <https://cutt.ly/vHhxGUi> (дата зверн. 18.05.2022).
11. Pysmynskyu Yevhen. 'Criminal Policy Challenges under Conditions of Hybrid War: Some Issues and Solutions from Ukraine', *Baltic Journal of Law & Politics* 9:2 (2016): 101–128. URL: <https://cutt.ly/BHhSOCb> (дата зверн. 18.05.2022).
12. В'юник М. В. Спеціальні види покарань за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2020. 238 с.
13. Тютюгин В. И. Соотношение норм Общей части УК Украины о наказании и санкций статей Особенной части. *Проблеми законності : Респ. міжвідом. наук. зб.* Харків : НЮАУ, 2006. Вип. 78. С. 102–110.
14. Шиян Д. С. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в системі покарань за кримінальним законодавством України. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 175–181.
15. Вирок Вищого антикорупційного суду від 24.07.2020 у справі № 758/5744/17 (провадження № 1-кп/910/69/19). URL: <https://cutt.ly/2HTFJpU> (дата зверн. 19.05.2022).
16. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27.04.2021 у справі № 758/5744/17 (провадження № 11-кп/991/6/21). URL: <https://cutt.ly/GHTNhh68> (дата зверн. 18.05.2022).
17. Постанова Верховного Суду від 24.01.2022 у справі № 758/5744/17 (провадження № 51-5191км19). URL: <https://cutt.ly/PHTHWjw> (дата зверн. 18.05.2022).
18. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.
19. Загинець З. А. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : Видавн. дім «АртЕк», 2015. 380 с.
20. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз : монограф. Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2007. 340 с.
21. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 ; Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2010. 41 с.
22. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та порядку досудового розслідування злочинів проти основ національної безпеки України : проєкт Закону України (реєстр. № 7329 від 29.04.2022). URL: <https://cutt.ly/HG7bC3J> (дата зверн. 18.05.2022).
23. Книженко О. О. Виправлення як мета покарання та її вплив на кримінально-правові санкції. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 3. С. 253–256.